

"לא ידעתיק"

מכתב מאת הירש לייב (המכונה גם צבי - אריה), אחיה של
רחל, המתגורר בארה"ב, לרחל ושושקה אמה בפלונסק

Mr. H. Nelkin, 47 Coor St. Brooklyn N.Y.

23 במרץ 1906

יום ו' כ"ו אדר

אמי היקרה, אחותי האהובה!

רחל אחותי, את האמת אגלה לפניך וזה הוא: לא ידעתיק.
אל תבהלי מפני המבטא החריץ הזה. איך רק אפשר להיות
כי אח בל ידע את אחותו היחידה? איך זה אפשרי כי שני
אנשים ישבו ביחד חמש-עשרה או שבע-עשרה שנה, ואיש בל
ידע את טיבו של השני?

אבל ראי והביטי, האמת כן היא. אל תחשבי כי לא השארת
עלי רוסט, כי לא ידעתי את מראיק. הנה בהחילי לערוך
מכתבי אליך, הנה תמונתך הנחמדת צומדת לפני, וכל
קווי פניך ובניית לוק הנם כמו שהיו, אינני מוצא בהם שום
שינוי קל. אבל בהביטי במכתביך אשר קבלנום זה זמן לא
רוב ובצלצלי הצלילונותיך אשר כל כך הרבית לכתוב בשפה
ברורה, הנני מתפלל, איך אפשר כי במשך שנה או שנה וחצי
מחשבותיך נשתנו כל כך? הנני לוכד בהיותי בבית, בעת
אשר אנכי החילותי פעם אחת ללמדך "עברית", איך דיברת
לי דברים חריפים ולא חפצת לשמוע בקולי. הנני לוכד בעת

אשר הדוד למדק, גם אז לא עשית חיל. הנני לזכר, הנני לזכר.

הנני לזכר אל היותי בברלין, בעת אשר התווכחתי את ההורים אודות נסיעתי הנה גם אז התעוררת ודיברת דברים חסרי העיון (לו נשארתי בברלין ולא שמעתי בעצת איש). ופתאום, רוח אחרת נושבה ממך, דברים הנם מלאי העיון. הנך דנה וסופטת על כל דבר שצריך להיות, אינך מבטילה את "אנוכיותך" שלך.

מאוד הנני שמח בקראי את מכתביך, הנני יודע כי למדת ואת הרבית ללמוד במשך זמן קצר. הודות ל"הרובלזשן" אשר התפרץ ברוסיה, אשר מצורר את מחשבי האיש לעבודה, כל אחד החל להראים מעט חופש בפרקו ממנו את עצמו, והחל להבין ולדעת מה טיבם של המדינה והעולם.

אינני דן אתה מצד הרעוע, מצד החלש מ"מהפכת רוסיה", אשר הפראים ואת הממשלה הראשו חופש להרוג וללאבד חלק גדול מעמנו האומלל. הלב כואב, הדמעות תחנוקנה את העין, ואי אפשר להוציא אלך אנחה בלכרי את מצבו האי-טוב של עמנו במדינת הדמים.

אחותי היקרה, את מבקרת אותי מדוע כתבתי במכתבי על דבר נסיעתי לארץ ישראל "כי ד' יצילנו וכולנו נתראה בקרוב שם". צדקת מאוד באמרך: "בלי רצון וחפץ האיש ד' בלבדו לא יעשה מאומה". אל תחשביני ל"פאנאטיק" כלה,

אשר לא מאמין בכוחו ובחפצו ככלל. אבל עליך להבין כי
 בעת אשר אנכי כותב ללאמנו היקרה, עלי לא להרעיל את
 לבה, לא לצער, רק לנחמה, לדבר אליה דברים אשר היא
 מבינה ומתעצנת מהם. וזאת היא גם בקשתי ממך - אל
 תצרי את האם, אל תדברי לפני דברים חופשיים, אל
 תסורי מן הדרך אשר היא מדריכה אותך. בכלל, תשתדלי
 בכל אפשרויותיך לענות, לנחמה, לעשות רצונה. האמני לו
 הייתי אנכי בבית כי אז ויתרתי הרבה מניירות ... למלא
 רצון האם.

זר לי בלכור מצב אמנו היקרה, עזובה מבניה, גלמודה
 מבצלה, ורק את, בת יחידה, נשארת. ואם את עוד תמרי
 את נפשה אז [...] רחל, אבקש, שמעני, עשי רצון האם
 ושמעי בקולה, הביני גם לב אם.

בעת אדבר אתך על דבר נסיעתי בכלל, אם שואל אנכי
 עוד לנסוע לארץ ישראל, או לא. אם לא להרבות מלים
 אומר לך כי לא עלי עוד על מחשבתי להשאר פה
 באמצעיק. כל ניוחומי הנם כי אענה את אמצעיק ואעלה
 לארץ ישראל. למטרה הזאת נתמסדה אם בערב פה
 באמריקה אגודת "חלוצי ציון" (עלי לצאת את ביתי ואינני
 יכול לממור עתה את המכתב).

מוצ"ק, חפצתי לממור את מכתבי אבל עלינו ללכת לניו
 יורק לקבל את פני הצורק (רעדאקטאר) ממר מצתוננו

"דער אידישער קאמפיוטער", עתון ציוני וסוציאלי אשר נוציא
בשמוע הבא.

יום ב.

אחותי, רואה את איך קשה לי לעמוד את מכתבי, תמיד
יש לי מניעות כאלה בחפצי לערוך איזה מכתב. הרבה הרבה
יש לי לכתוב, אבל לדאבונא מפני חסרון זמן לא אוכל
לכתוב הכל.

זמן יש לי די, כי מזה שבוע אינני עובד ויוכל היות כי לפני
החל לא אעבוד. אבל הרבה דברים צדדיים אשר מפריעים
אותי ומבטלים את עתי וזמני. ובכן אודיעך על דבר אלוהת
'חלוצי ציון'. זה זמן רב אשר אנחנו הפלונסקאים ועוד
אחרים מ'פועלי ציון' מדברים על דבר נסיעה לארץ ישראל.
תמיד בהתאספנו דיברנו וחשבו כי ביחד נעלה. תחת המלה
'פלונסקאים' חושב אנכי עלות, אחי, ושמואל פוקס. כולנו
דיברנו וחשבו עד כי באנו לקץ והחילונא לעבוד בזה. ביום
ה' העבר, בערב, התאספנו כשנים עשר איש ויסדנו את
האלוה הזאת. אנחנו חושבים כי בניו-יורק יהיו כארבעים
חברים. כל חבר מוכרח לשלם במשק שתי שנים מאה
דאלרים לקופה אשר יסדנו, ואחרי כלות שתי השנים נשלח
אחד מאתנו (מאד אפשר כי לפני הזמן הקבוע) לא"י,
והוא יבקש למצוא שם אינו כבדת אדמה בעדנו. ואם לא
יהיה אפשר לקנות אדמה נייסד שם איזה בית חרושת.

הפראגראפ ש'לנו צוד לא נכתבה ופסוק הבא נתאסף צוד
 פעם ונעשה את הפראגראפ ש'לנו. כעת כבר שילמו את
 ההכנסה הראשונה עשרה חברים. ובכן, אלף לך לירוא כי לא
 אבוא לא"י. תוכלי היות בטוחה (אם רק נחיה) כי המשק
 זמן לא רב (אלף בעזרת ד') נתראה ונשמח את ההורים
 בא"י.

ובדבר מטרתי. כעת הנני פועל פשוט (אפשר כי אשאר) ביום
 הנני עושה כובעים ובערב הנני לומד בבית ספר ערב
 אנגלית, אלגברא עם גאומטריה (גם ש. פוקס לומד בבית
 הספר הזה). בעוד חצי שנה אנסה להכנס לאיזה בית ספר
 לאינזיניירינג והיה אם יעלה בידי טוב, ואם לא? אז באמת
 אינני יודע מה יהיה.

(בשוליים)

אחותי, תקראי לפני אמנו היקרה את המכתב, ומה
 שתמצאי לנכון לא להעתיק לא תעתיקי. צר לך אחות על
 הרפתקאות ש'לנו כן? סוף.

"לכי בדרך הלה הלאה"

מאלצנר נלקין בארה"ב לאחותו רחל בפלונסק, טרם
צלייתה

ר"ח ניסן

אחות האהובה והיקרה!

מכתבך הצרוק בטוב טעם וברוב שכל קיבלתי והתענתי
עליו במאוד, ולבבי שמח בקרבי על הצעד אשר צעדת
קדימה ונתפתחת. אשר כבר נוכל לדבר אתך אודות אילה
עניין. ויותר מזה ישמח לבבי כי היית לציונית, או יותר טוב
ל'פועל-ציון', וכי חלקה את בדעתך והנך מוכנה למסור
את נפשך בעד עמנו וארצנו. האת, מה מאושר אנכי כי
אחותי היחידה (אשר בראשונה לפעמים הכיתי אותך על אי
חפזך לשים את לבך אל הלימוד והדעת) כי את תכתבי לי
דברים חמים כאלה וכי את תצוררני לאהוב את ארצנו.
חבל כי רחוק אנכי ממך, ואינני יכול לשמוע את דבריך או
נאומך, הייתי מתגאה אתך אחותי. ובהתבונני אל מכתביך
האחרונים אשר קראתיים פעמים מספר הנני מתפלל עד
למאד על הצעד אשר צעדת קדימה במשך זמן קצר כזה.
אין זה כי אם רוח רוסייה מחכים הט, מחקים הט [.....]
אבל חושב אנכי כי הודות לאוריק ולמדריכך (אשר לבבי
ירחש תודה למו) אשר הורו והראו לך את הדרך הנכון
והטוב, ולכן הנני אומר לך אחותי: "לכי בדרך הלה הלאה,

למדי והשכילי כדי שתוכלי להראות לאחיותיך את הדרך
אשר תלכנה בו וצעדי בכל יכלתך בעד 'האידיאל' שלנו. וראי
כי גם אחיותיך תלמדנה לדעת כי דרוש לעבוד ולבנות את
בנין צמנו ההרוס. כי עליך לדעת כי לנו דרושות היום נשים
ציוניות יצן כי הן מחנכות את הבנים".

אחותי! במכתב האחרון בקשתך כי תשדדלי ותראי בכל
כוחך לשמח ולצנין את אמנו היקרה והאהובה, יצן כי הנך
יודעת כי נפשה מרה עליה. והנה לפלא בעיני תשובתך אשר
כתבת לי, אנכי לא כתבתי לך ולא אכתב כי תבטלי את
אנוכיותך. אבל עליך לדעת כי לא על כל דבר דרוש קרבן
ומסירות נפש ולא הכל הוא ציקר החיים. אנכי אינני חפץ
להתערג בדברים כאלה, רק הנני מבקש ממך במאוד כי
תראי בכל מאמצי כוחך לראות לפני לצער את אמנו
האהובה כי הנך יודעת כמה היא סבלה וסובלת בעדנו.
וצוד אוכל להגיד כי בעולם המצפה לא נוכל לחיות לפי
חוקי התאוריה, לו ידעת כמה אנוכיות עלי לבטל כי אז לא
כתבת כבר דברים כאלה.

בדבר אשר כתבת כי חרפה לך אשר אנחנו נחיה ככה, הנני
יכול להודיעך כי לא רק חרפה היא לי הדבר הזה, כי גם
הדבר הזה מכאיב את לבי כאב נמרץ.

הנני חושב כי אתן הנכן יודעות איך אנכי תמכתו בביתנו
כאשר הוא היה בורסא, ולבטח הנכם יודעים איך אנכי

התנהגתי אתו עד אשר החל להשתכר על מחיתו לא כמו
 אח טוב, רק כמו אם נאמנה. וכעת הוא מתנהג אתי, נוכח
 לקרוא, באכזריות, לא רק שאיננו מכיר תודה לי. והנני
 מבקש ממך במאוד כי תשלחי לי את מכתבי הדוד וטע את
 מכתבי יצקב. ממני אחיק המברק אותך בחם שמח ומי יתן
 ונלכה כבר לשמוע ולספר הדדה חדשה.

בברכת פצ"צ [פוצלי ציון] אליעזר

„פועלי ציון“ בפלונסק בשנת 1906, לפני עלייתו של ד. ברגורין לארץ-ישראל

הפרידה

רחל , סיפורי סבתא אטוש , עמ' 5:

בחודש אלול שנת 1906 יצאנו את פלונסק – אני, אמא שלי, בן גוריון, שלמה צמח. יום עזבי את עיר מולדתי פלונסק נשאר בלתי נשכח. שמחה מהולה ביגון – התגשמות חלומות ופרידה מערש הילדות עם כל מה שקרוב ויקר לי, מלאת תקווה על החיים החדשים, ומהולת צער על הנשארים. שאלה מעיקה בלב: למה הנכם נשארים בגלות? הרי ארצנו קוראת לכם, מחכה לכם! ומה אתם מסתובבים כנוכרים וזרים, מדוכאים מחיי הגלות וחיים בפחד ובבטלה? ובכל זאת קשה היה להפרד מכל אלה שאת שנותייך חיית ביניהם ואתם. שנות הילדות, שנות הנעורים, נגוזו, הולכים ונעלמים....

ביום צאתנו את פלונסק הצטלמנו עם החברים בגן של אביגדור גרין ז"ל, אביו של בן גוריון. לפנות ערב, לפני הנסיעה, כולם התרכזו אצלנו בבית הסבתא, ומכיוון שהמקום היה צר מלהכיל את כולם פתח יושפה הציוני את דלת ביתו, שגבל עם בית סבתא. מצב הרוח היה מתוח. התרגשות, ברכות. דמעות הזילו, והשתדלו להיות שמחים ולשמוח. ולפני שיצאנו את הבית כאילו צו ניתן, בלי הכנת תוכנית עמדתנו כולנו לכותל המזרח בידיים מורמות, ושירה אדירה התפרצה מלבות זכים: "מיר הייבען די הענט קעגען מזרח און שווערען".

"השבועה" המנון פועלי ציון

תרגום מאידיש אברהם לוינסון

נְרִימָה אֶת יְדִינוּ , נְרִים וְנִשְׁבַּע
לְדָגֵל צִיּוֹן בְּאֶדְמַת הַמְּכוּרָה
בְּכָל הַקָּדוֹשׁ וַיִּקָּר לְכָלֵנוּ
בְּשֵׁם גְבוּרִים וְחֶרֶבִים הַשְּׁבוּרָה

נִשְׁבַּעְנוּ נִשְׁבַּר אֶת כְּבָלֵינוּ שֶׁל עֲמָנוּ
יָדֵינוּ לְהַתִּיר הַפְּצוּעוֹת וּכְבוֹלוֹת
לְפָרוֹק עַל הָרָשָׁע מֵעַל צִנְאָרֵנוּ
חוֹמַת הַגּוֹלָה לְנִתֵּץ עַד הַיָּסוֹד

וְאִם גַּם נִמּוּתָה אָגַב חֲלוּמֵנוּ
אִם גַּם לֹא נִזְכָּה הִבִּיאוּ לְקִצּוֹ
אֲזַי אֶת הַדָּגֵל נִמְסַר לְאַחֵינוּ
וְהֵם שִׁיבִיאוּ הָעָם לְאַרְצוֹ.

התרוממות רוח אפפה את כולנו, כעין תפילה זכה, ובלב טהור
הלכתי לקראת הבלתי נראה והבלתי מחושב. אף לרגע לא חשבתי מה
אעשה בארץ ישראל. מלת 'הכשרה' טרם נבראה, גם 'חלוצים' לא
נקראנו. בפי מתנגדינו היו שמות נרדפים די, אבל העיקר היה ברור לי.
אני רוצה לחיות בארץ ישראל, לעזור להפרות את השממה, לבנות
ולעבוד בארצנו, להגשים את הרעיונות עטופי חלומות הפז. זה היה
צעד נועז, ובעירנו לאשרנו, נמצאו הגיבורים עזי הנפש, שעשו את
הצעד הנחשוני, והנם שותפים ליצירת ההיסטוריה שלנו, לתקומת

מדינת ישראל - ואשרי הזוכים. אבל המספר הוא קטן לעומת
הנשארים וחבל על דאבדון.

תלמידות תכבדה וחל!

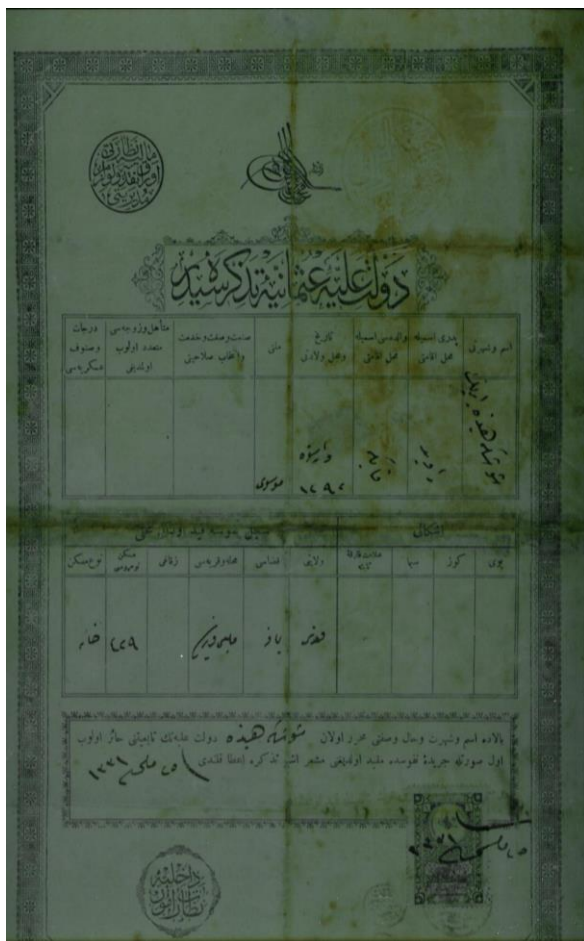
הנה בא לבקש מנן, כי לא תשכחי
את הלשון העברית ותוסיפי לה!
! ציר תמיד ולכתוב רג עקריות.
חנה דודא גלאזן זשלוס וסא?
היפה, חנה תלמידת תכבדה
ארת מרומ כבלה.

אמן ותלמידות

מכתב מאת יהושע חלף לרחל בית הלחמי

סבתא ובִּזְבִּיגָה שושקה עולות לארץ

בחדוש אלול 1906 יצאו סבתא רחל ובִּבּוֹבָה שושקה מפלונסק בדרכן לארץ. איתן יצאו לדרך גם שלמה צמח ודוד בן גוריון.

בתמונה – תעודת ההתאזרחות התורכית של הבובה שושקה

על האווירה הרומנטית ששררה על הסיפון מעידה המסורת שבידינו, לפיה בִּזְכָּה שושקה לקחה על עצמה את האחריות לטוהר המידות של הצעירים, ובשעות הערב היפות פקחה עליהם עין. זכרונותיה של רחל מעידים כי לא רק רומנטיקה היתה בלבם.

רחל, סיפורי סבתא אטוש, עמ' 6:

בנסענו באניה היה כל אחד נתון לעצמו, רשמים, חוויות, זכרונות, געגועים וחלום העתיד. והנה באחד הימים פונה אלי שלמה צמח ושואל אותי: "מה תעשי בארץ ישראל? הרי את לעבוד לא תוכלי – שמש יוקדת, זעה ניגרת, ואת וידיך..." ואני, כאילו מתרדמה העיר אותי וכאילו בין רגע גדלתי, התבגרתי והתחלתי לחשוב: ומה באמת אעשה? ומה תעשה המשפחה? נאלמתי, חולשה תקפה אותי. גיבורה הייתי לעלות לציון אבל לקיום לא הגעתי, על זה לא חשבתי. חרה לי על שלמה, למה לא שאל אותי בשהותו בעירנו, ולמה דווקא עכשיו, כשאנחנו מתקרבים והולכים למחוז חפצנו, והלב הומה מתקווה? והנה השבית את מנוחתי.

ניגש דוד [בן גוריון] ושואל אותי: "מה קרה רחל? תגידי". ואני מתוך דמעות מספרת על דאגותי – מה עוללתי לאבי, לאמי, אני אהיה הגורמת לסבלם? ודוד אומר: "אל פחד, אני אעבוד, אפילו למורה אהיה". ואני, סוף לחלומות... דאגה התגנבה ומקננת בלבי.

הידד הגענו ליפו

לא נותר מכתב של רחל על יום העלייה. שותפה לנסיעה, דוד בן גוריון, כתב:

[illegible]

ראש הממשלה

ירושלים, א' בחשון תשכ"ב
11 באוקטובר 1961

רחל יקרה -

הרבה מכתבים קיבלתי בשבועות אלו, אף
מכתב אחד לא הרעיד לבכי כמכתבך. נדמה לי שמוטב
לא להגיד לך כל אשר אני מרגיש.

קיבלתי מכתב נהדר משלמה צמח - הלוא שלשחנו
עלינו יחד לארץ - והוא מסביר באופן נפלא מה זאת
ידידות נעורים, ורק כשאדם עודו נער הוא מסוגל להיות
ידיד נאמן ונפשי לחברו.

לבסוף אומר רק - הלואי יחסיים רק כל
מה שאני מאחל לך.

שלך,

ד. בן-גוריון
3.7.62

היום הראשון בארץ

הגענו לחוף יפו ביום חמישי בבוקר. במהירות ובזריזות טיפסו ועלו ערבים לאונייה עוד בטרם עגנה. ברעשם וצווחותיהם, בשפתם הבלתי מובנת, הגדילו את המבוכה, והחרישו את האוזניים ב"ללה, ללה". תפשו באנשים הבאים וזרקו אותם ואת מטלטליהם לתוך הסירות ככדורים, בזריזות מופלאה והביאו אותם לנמל יפו. הים הגדול והמרהיב עם גליו המשקשקים התמזג ברעש המון הערבים הצועקים וצווחים, הסימטאות הצרות והריחות המזרחיים החריפים המחניקים את הגרון, הישיבה העצלנית על הכסאות הנמוכים סביב בתי הקפה, על יד הנרגילות, הערבים בלבושם המשונה, הדחיפות של החמורים טעוני משא או מביאי לוגים מים, והגמלים עם פעמוניהם המצלצלים והנשרכים לאט-לאט והלכלוך בסימטאות הצרות – כל זה התמזג לערבוביה אחת, ואני כחולמת ותועה.

והנה החבריה. היה מקובל שביום שבאה אונייה ליפו היו [הוותיקים] באים לקבל את פני הבאים, לראות פנים חדשות, ושמה לקבל דרישת שלום מהבית הרחוק, מהמשפחה. והנה כך קיבלו אותנו גם חברינו מעירנו (דודי שמחה אייזיק לא בא, כי לא קיבל את המברק ששלחנו. סדרי הדואר דאז!), ובחברתם הלכנו מהנמל, דרך רחוב יפו, בוסטרוס, והרחוב הראשי להוטל חיים- בורך ז"ל. אין לתאר את ההתרגשות והשמחה שבאה בהפתעה, אבל בהוטל עצמו - פרוזדור ארוך ואפל, בלי חלונות, לכל אורכו שולחנות וספסלים וזבובים מזמזמים.

קשה ומאוד לא נעים היה לי לדחות את חג פגישתנו הראשונה עם דודי האהוב בארצנו הנכספת – אבל היה רצון לשבת שעה קלה ולנוח מטלטולי הדרך הארוכה, וזה לא ניתן. דודי השתדל לקבל את אורחיו בכל יכולתו היהפיה, אבל הוא הרגיש במבוכתי...

נכנס גם א.ד. גורדון להכיר את משפחת הדוד, ואותי, כותבת המכתבים. ראיתי את האדם שפניו, עיניו, זקנו, גילו את אישיותו ועוררו כבוד, ודיבורו – כסם מרפא.

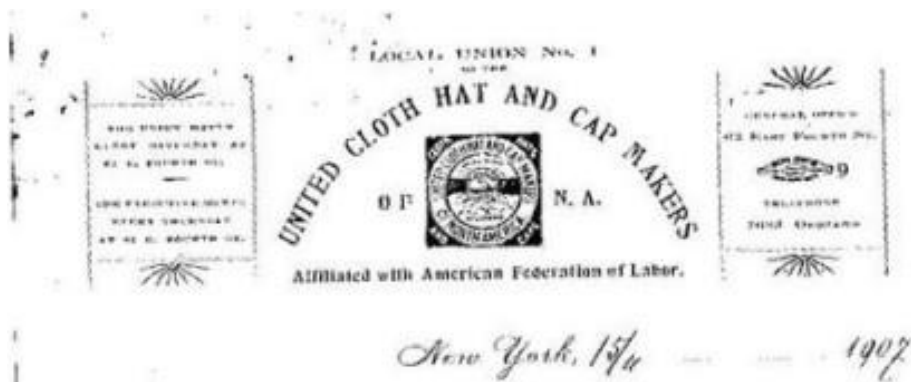
דודי אמנם הכין דירה, אבל עם קניית הריהוט חיכה לבואנו, ולהכנס לדירה ריקה – שוב לא נעים, וביקשתי מהורי לנסוע לפתח תקווה. השתוקקתי לראות מושבה יהודית, שנוצרה על ידי יהודים. הדילז'נס היחיד שקישר את פתח תקווה ליפו כבר נסע לפתח תקווה, לא היתה שום אפשרות אחרת לנסיעה, והצטרפתי לחבורת ההולכים ברגל. יצאנו מהוטל חיים-בורך כחמישה עשר חברים וחברות לדרך, לפתח תקווה. בשבילי הביאו חמור לבן שלא רכבתי עליו והיה רק לטרדה. וכך שרכנו את דרכנו בחולות העמוקים וברגליים עייפות ובלתי מאומנות להליכה. הוקסמתי מיפי הלילה הבהיר, מהשמים הזרועים כוכבים מאירים ונוצצים שמעל לראשנו, ומהחול השוקע מתחת לרגלינו. האוויר הצח וריח הפרדסים הנעימו את ההליכה והפכו לתענוג. השירה בקעה בחלל האוויר. השתפך אהרון אוסטרובסקי העליון, שקולו נעים לאוזן, ואיתו יתר החברים. ונדמה היה שהכל שר, גם הטבע שר בהצטרף יללת התנים במרחק, ולא הרגשנו בעייפות. ניגש דוד, רצה לתמוך בי, אך

תיכף הופיע שלמה לביא ולחש לנו: "זה לא נאה" (כך נהגו בימים עברו). אהרון עשה את הדרך מתוך קפיצות, גלגולים ושירה, ותוך כדי כך נבלעה הדרך לפתח תקווה, ולי נשארו זכרונות נעימים מאותו ערב ראשון לבואי ארצה.

בפתח תקווה נכנסנו אל משפחת כבשנה מפלונסק. אחרי קבלת פנים וחילופי דברים, עייפה מהדרך, שכבתי לישון.

למחרת, ביום שישי, באו הורי, ויצאנו לתור את המושבה. והנה, רוח חדשה קמה בי. ראיתי יהודים בעלי זקן, בלבוש יהודי, וגם יהודים עם כובעי פקק, מגולחים שזופי פנים, בריאים גבוהים ורחבי גרם. וכולם, מי ברכיבה על סוס, מי על חמורו ומי בעגלה רתומה לסוסים, אצים וממהרים לעבודה בפרדסים ובכרמים. בחורי ישראל לבושים חולצות רחבות וארוכות, בכובעי קש עם שוליים רחבים לראשיהם, הפכו לפועלים וממהרים לעבודה.

ילדי ישראל נוהרים לבתי ספר עבריים ולשונם עברית. הרופא, בית המרקחת, השלטים המתנוססים מעל לחנויות – הכל עברי. והלב עולץ – לזה קיוויתי ובזה רציתי. לפנות ערב הכל שבים מהעבודה, הפועלים כשמעדר או טוריה על הכתפיים, הסל ביד, ושירה עברית בפה. שירת "יה חי לי לי, יה עמלי" עליזה ממלאת את האוויר.

דבר קניית נחלה

מכתב מהירש לייב בארה"ב למספחה בארץ, מיד אחר
עלייתם

הורים חביבים, כבר החילותי לערוך לכם מכתב ולא
למרת. הסיבה איננה ידועה גם לי. מכתב אלעזר תוכלו
כבר להבין מעט עצירתנו ממכתבים. בפעם הזאת באתי רק
לדרוש בשלומכם ולשאלכם על דבר אי כתבכם לנו. זה זמן
רב אשר לא קבלנו מכם מאומה ופשוט איננו יודעים מה
לחשוב אודותיכם. כאשר נקבל מכם מכתב (במחשבותי כבר
שלחתם) אצנה אנכי לכם. דבר קניית נחלה, חפצתי כי
תברר לי יותר אודות העניין הזה. בכלל הנני מסכים את
אלעזר. כתבו לנו אם צריכים אנחנו לכם כעת, אולי יסע
אחד מאתנו מיד. ענו לנו מיד, וכתבו לנו בכלל על דבר
החייט שם. ... אתם בכסף, כמה מרווחים אתם על מחיתכם.

היו שלום וחיו בטוב. ממני ברכת המצפה להצת לחקכם
ולנשקכם צבי ארי
שלחו לנו את אדרסתכם הנכונה על דבר שילוח כסף

בהרכת פוע"צ (פועלי ציון)

(בשליח): דורש בשלומכם, ר' שמחה אייזיק נ"י ובשלום
אשתו שתח' ממני הציוני ... שטנצ מפלונסק

"מעדרנים ממדרגה ראשונה"

כיבוש העבודה

יחזקאל, חוברת הזכרון, עמ' 9-10:

פתח תקוה, ישוב יהודי בארץ ישראל, מושבה חקלאית, שדות כרמים ופרדסים סביב לה. אולם האווירה – אווירה של שעת חירום. תקופה של חרם ממש הידועה בשם 'הבויקוט', חרם שהוכרז על הפועל היהודי על ידי ועד המושבה, בגללל הסכסוך שנתגלע בנשף חנוכה אותה שנה [האיכרים האשימו את הפועלים באי שמירת שבת]. על המתיחות בפתח תקוה נודע לנו עוד בחו"ל, אבל ציפינו לחיסול הסכסוך בשל התערבות אישים חשובים. כאן נפגשנו עם המציאות האכזרית. מחול השטן שהתחיל בימי חנוכה לא נפסק אף בפרוס חג הפסח. באווירה זו נכנס ליל הסדר, ליל החג.

ליל הסדר הראשון בארץ ישראל, פתח תקוה שנת תרס"ו לפ"ק. על אף מצב הרוח המתוח לא טושטשה התכונה לקראת ליל הסדר. עם רדת הלילה נתמלא בית האוכל של ר' נחמן (בית אוכל לפועלים בשעתו) מפה לפה. בשעות מאוחרות יותר צבאו משפחות פועלים מסביב לבית, וגם מצעירי המושבה שדעתם לא נוחה היתה ממעשה החרם של ועד המושבה – באו אף הם לחזות ב'סדר' של הפועלים. היתה זו מעין מחאה חשאית נגד הוועד.

לפני עריכת הסדר נישאו נאומים קצרים לכבוד העולים החדשים, האורחים של ערב פסח, [נאומים] שנאמרו מתוך עידוד

והוקרה, מתובלים ברמזים על הבדלי השקפות, על יעודו ותפקידו של הפועל היהודי בארץ. החברים החדשים הבינו מה שהבינו, אך איש לא העז להביע את דעתו מפני כבוד הוותיקים, שראינו אותם כמדריכים נאמנים ומוסמכים לכל העניינים הנוגעים לארץ ישראל. בין הנואמים שברכו את העולים החדשים בלט נאומו של שלמה צמח, שציין את המאורע החשוב של עליית מאה וחמישים נפש לישראל – קבוצת העולים הגדולה הראשונה, שנחשבה לעליית המונים בימים ההם. שלמה לביא, שמילא אחריו, בא בטרוניה על בני עיירתו פלונסק, על המפנה שחל בעיר - במקום 'בני ציון' באו כעת 'פועלי ציון', פרולטריון לפלשתינה. לשמע הדברים האחרונים השתוממתי ואמרתי בלבי: מה מתאונן יהודי זה על 'פועלי ציון'? הלא כל מנת חלקנו היתה מלחמה נגד ה'בונד', למען ציונות פועלית. אכן, את התשובה מצאתי רק כעבור זמן, כשנתגלע ונתגלה גם לי ריב המפלגות בישראל.

בחדר הולך הס. א.ד. גורדון נטל את מקומו בראש השולחן. דמותו הנאצלת, חדות פניו וארשת שפתיו עשו עלינו רושם חזק. כולו אומר כבוד. הוא קם ממקומו והעיף מבט על המסובים. המבט הרעיף מין לבביות, נועם מיוחד, מה שהיה דרוש לכל אחד מאתנו. כל הקהל קם על רגליו, וא.ד. גורדון הרים את הכוס וקידש על החג, חג הפסח, חג החרות בארץ ישראל. דמותו של א.ד. גורדון וקדושת החג התמזגו יחד למעמד גדול, חוויה שאינה בת חלוף, ואינה נמחקת מן הלב. לאחר הקידוש רמז לחבר שמעון קושניר, שישב על ידו, שיפתח בהגדה. החבר שמעון

קושניר קרא, וא.ד. גורדון ישב כפוף על ההגדה, אך זקוף ומתמר כלפי מעלה. מספר המשתתפים בקריאת ההגדה הלך ורב, ובקול דממה דקה נמשכה האמירה עד 'והיא שעמדה'. כאן פרצה השירה בציבור, ובתוך השירה בציבור לא נעדרה גם שירת היחיד של הפרט. עיניים זלגו דמעות לזכר הסדר בבית אבא-אמא. הדמעות התמזגו עם היין האדום.

ה'סדר' וסעודת הצנע הסתיימו ועל הפרק הועלתה השאלה בה' הידיעה: לעזוב את פתח תקוה, או להתאזר בסבלנות עד לביטול החרם? פתח תקוה הפכה לשער האכזבה והיאוש. נשמעו דעות: על אף הכל עתידה פתח תקוה להיות לשער התקוה בשביל המוני פועלים יהודים, וכי אין מולדת נקנית בלא סבל וסבלנות. רעב ממושך סובלות כאן משפחות שלמות, אשר נפשן סולדת מתנאי הכניעה שועד המושבה מבקש להחתימנו ולהכתימנו. מתח הויכוח עלה ועלה, ברם למרות הדעות המנוגדות, כן לעזוב ולא לעזוב את המושבה, הובלט בויכוח הזה המצב הרציני ורצון טוב להבנה בלי כל שאיפה להתנצחות כלשהי. כי על כן השפיעו כאן אישיותו של א.ד. גורדון והמצב המיוחד.

בשעה מאוחרת בלילה נפלה ההכרעה: לאות מחאה נגד הבויקוט של ועד המושבה עוזב הפועל היהודי את פתח תקוה, עד אשר ישתנה המצב והיחס לפועל היהודי, הבא להפרות את האדמה ביגיע כפיו ולחיות בה חיי חופש ודרור. שירת התקוה פרצה מפי הקהל, והדה נשמע למרחוק.

מפתח תקוה לרחובות

רחובות, א' דחול המועד פסח תרס"ו היום הראשון לעבודה בארץ ישראל. רחובות המושבה קיבלה את פני הבאים, וכיבדה אותם בחציבת יקב על אחת הגבעות היפות שבסביבה. עוד בשעות המוקדמות, כמעט עם צאת השמש הגענו אל הגבעה. ממזרח חורשה של פרדסים, ומסביב, לרגלי הגבעה, כרמים ושריגי גפן שאת יינם ותירושם תאגור גבעה זו בתוכה. ואכן נועד לכך המקום הזה עד היום. במקום היקב עומד על תלו בית החרושת "יפאורה" השופע נופת ועסיסי הארץ.

עם התחלת העבודה סודרו קבוצות העבודה לסוגיהן, ולפיהן חולקו כלי העבודה והמכשירים. כלי העבודה שלי – כשיל ופטיש, זוג כלים צמד-חמד! הידיים הורמו והכלים עושים את מלאכתם: הך וחצוב, חצוב והך! הלב אף הוא לא ביקש לעמוד בבטלה, ובקצב העבודה החל גם הוא לפעום ביחד עם כלי העבודה. ערמות – ערמות של אבנים חצובות הלכו ונערמו, והחברים שבשורות מאחרינו מסיעים את האבנים וממלאים בהן חריצים עמוקים שנחרצו במשך דורות על ידי שטפונות ומי הגשמים, וכך חיכו לתיקונם עד בואנו הלום. החוצבים חוצבים והמסיעים מסיעים. אנו חוצבים והם מסיעים, החריצים מתמלאים, הגבעה מתיישרת ואף הגיא מתנשא והיה הגבע למישור!

"מנוחה, מנוחה וארוחת הבוקר!" מכריז אחד הוותיקים, שהוא כאן המדריך שלנו. חמור טעון כל טוב: פח מים ושני ספלים,

ככרות לחם ומיני מטעמים: חלבה, זיתים ועוד. החברים הוותיקים הסתכלו בנו, החדשים, היאך אנו אוכלים ושותים, וכיצד אנו לועסים את הזיתים הירוקים. וכנראה שהם נהנו מאוד מההסתגלות המהירה שלנו למאכלי הארץ – לועסים את הזית, ומלקקים את החלבה. השמש גם היא הסתכלה בנו, לדעת את אורחנו ורבענו. קרניה פיזזו והבריקו את פח המים בטרם נטינו כל אהל או מחסה.

בעבור השעות הראשונות של העבודה הרגשתי את עצמי קרוב יותר לכלי העבודה שלי, ויכולתי להשתמש בהם ביתר שאת וביתר אומץ. קרוב לשעת הצהרים ניגש אלי אחד המדריכים שלנו, החבר ש., ואמר: "חבר, דם נוזל מידית המכוש שלך". הסתכלתי בחברי בתמהון: הייתכן? אולם נכון, נוטף דם, דם ממש. אך לא היה בזה כל רע – רק העור שבין הזרת לקמיצה, ובין האמה לאצבע נסדק במקצת, מבלי להפריע לשרירים להמשיך בעבודה. אולם, בעצת המדריך, החלפתי את כלי עבודתי ועברתי לקבוצת המסיעים. ראיתי בזה עונש לעצמי, על שהשתמשתי בכלי העבודה למעלה מן המידה.

שעת הצהרים. המטען שהביא על גבו החמור בשעות הבוקר הספיק לנו גם לארוחת צהרים. אותם המטעמים שנקראו לפני ארבע שעות ארוחת הבוקר הוכתרו כעת בכינוי 'ארוחת הצהרים'. ואולם לעצם שעת המנוחה היה כבר טעם אחר – יום ראשון לעבודה, ושעה של שבת לצהריים, אחרי חמש שעות של עבודה – שבת בזעיר אנפין. העצמות התפרקו והתחלצו בהסתר מקרני השמש והגוף כולו החליף כוח – להמשיך את שארית יום

העבודה. בחצי השני של יום העבודה, על אף החום, זיעת האפיים ויבלות הכפיים גברה האמונה בכוח וברצון האדם, ורגש של התאזרחות בעבודה כבש את מקומו של הספק וחלפו החששות של חולשה ופינוק. עם ערב היום נפסקה עבודת הידיים ושירת עבודה פרצה ובקעה את שבילי רחובות: "רק העבודה היא חיינו"...

בחזרה לפתח תקוה

כעבור חודשים אחדים שכח הרוגז [שגרם לבויקוט] ובפתח תקווה נתלקט שוב מספר גדול של פועלים, והיא היתה מרכז לפועל היהודי.

בתקופה ההיא, עד המשבר החמור שהגיע בסוף שנות המלחמה הקודמת [מלחה"ע הראשונה] – פתח תקווה היתה כור מבחן לפועל העברי מכל הבחינות. בזמן המעבר מן החזון אל המציאות, הועמד הפועל העברי במבחן של עבודה ממש, עבודה גופנית מפרכת. ויחד עם העבודה הקשה, היום-יומית, שהתבטא בה רעיון כיבוש העבודה, פעלה המחשבה הסוציאליסטית על הטבת תנאי העבודה ועתידו של הפועל בכלל. עלי לציין שבאופן מעשי, בשטח, היו פעילים החברים של 'פועלי ציון', והם שחדרו לראשונה לעולם המעשה והניחו את היסודות הראשונים שעליהם נמשך הבניין.

באמצע קיץ תרס"ו, עם חזרת הפועלים לפתח תקוה, נפתחה לשכת עבודה ביוזמת ובעזרת הח' א. אבן טוב. העבודה הראשונה שקיבלתי עבור הלשכה היתה אצל הפרדסן יזרעאלית

– פתיחת בורות ועידור. היאך קיבלתי את העבודה? למזלי התאמנתי בעבודה זו עד מאוד, בזמן העדרי מפתח תקוה, בפרדסי נס-ציונה, בפרדס ברזילי. שם קיבלתי את האימונים בעבודת הטוריה עד שהמעדר הפך לי לכינור. וכך ציינתי את עבודת המעדר: "שירת הכינור". מתוך כך העזתי לבקש עבודה לא רק בשבילי. ואמנם, היה יזרעאלית נכנס אתי בשיחה מקצועית, ולאחר שיחה קצרה היה מושך אותי לשיחה פוליטית. בכדי להוכיח לי את ציוניותו, עוד בחוץ לארץ, הוציא מתוך ארגז ספרים מחברת עבה של שירים בכתב ידו, ולא הרפה ממני, זאת אומרת לא חזר אל ענייני עבודה עד שלא גמרתי לקרוא עד השיר האחרון. לאחר ששמע את חוות דעתי על השירים חזרנו לעניין העבודה, וקיבלתי את הסכמתו להביא אתי עוד חמישה פועלים יהודים, בתנאי שלא תהיה לי כל טענה נגדו, באם הפועלים לא יצליחו, לדעתו, והוא ישלחם. לאחר משא ומתן באנו לידי הסכם שבאותו היום לא ישלחם, אלא אם לא יצליחו - לא ימשיכו למחרת. חזרתי ללשכה בשעה 11 בלילה ובשורה בפי: "שישה פועלים לפרדס יזרעאלית!" הפרשה תהיה ארוכה אם לספר פרטים מהשתלשלות העיניינים, אולם יש לציין שבדרך זו רכשנו עמדות עבודה בזו אחר זו, כי זכינו להתפרסם כפועלים טובים ואחראיים. ומפרט זה לפרט אחר – בראשית שנת תרס"ז פנינו למר קריצמר, מנהל חוות הברון, שימסור לנו חפירת באר, לאחר שנודע לנו על תכנית לחפירתה. בתשובה לפנייתנו זו הודיע לנו כי כבר מסר את כל [בניית] הבאר לקבלן ערבי. עניתיו: "את עבודת הבניין אין אנו דורשים, אולם את החפירה יש ביכולתנו למלא

באחריות עד גמירא". לאחר דין ודברים ממושכים ענה לי: "אם אתם מרגישים ברצינות כי תוכלו להוציא לפועל את העבודה – תוכלו לקבלה מידי הקבלן הערבי". וכך היה, למחרת היום קיבלנו את חפירת הבאר מידי הקבלן הערבי, וסידרנו בינינו את העבודה. את עבודת החפירה בטוריה לקחנו עלינו אני ואבן-טוב, בהרמת הסלים עם החול עבדו גם פועלים חדשים, ביניהם הח' בן-גוריון.....

קבוצת 'אחוה'

עצם הרעיון של ארגון קבוצות פועלים קבלניות לעבודה חקלאית, הוא בלי ספק מיסודם של 'פועלי ציון'. בתקופה ההיא ראו בזה יסוד לחינוך פועל עברי במושבה: מתקיים מעבודתו, ועובד חופשי על אחריותו הוא, בלי כפייה ולחץ של מנהלים או משגיחים כנהוג בימים ההם.

כפי שאמרתי, לא נוסדה קבוצת 'אחוה' אלא אחרי נסיונות רבים וקשים, עבודה יומית מפרכת ועבודות קטנות בקבלנות. החברים

הראשונים היו לא רק בעלי הכרה, אלא גם פועלים טובים ומנוסים, מעדרנים ממדרגה ראשונה, והצטיינו גם ביתר ענפי העבודה.

הצלחתה של 'אחוה' היתה לנס ולקו ברור בדרך של כיבוש עבודה, ממנה פינה ויסוד ליתר הקבוצות הקבלניות שנוסדו אחריה. לאחר זמן נוסדה קבוצת 'עבודה' בראשון לציון, בפתח תקוה קבוצת 'עמל' וקבוצת 'אחים'. וממנה יסוד התלכדות של חברים בודדים בהרבה מקומות התיישבות, בארץ כולה.

קבלת העבודה במקוה ישראל

אחרי ישיבה ממושכת שנמשכה עד לאחר חצות הלילה, יצאנו לפנות בוקר, החברים פרוז'נסקי, למפרט ואני בדרך למקוה ישראל. לשם קיצור הדרך וחסכון בזמן אמרנו לעשות קפיצת דרך, לפי קו אוויר. כנהוג באותה תקופה, לא נתעוררה כל שאלה האם יש בכלל דרך סלולה בקו פתח תקוה - מקוה ישראל. לנגד עינינו היתה מטרה אחת – להקדים ככל האפשר, ולחתום על חוזה עם מר קראוזה בשביל 'אחוה'. דרך הגורן של פתח תקוה ישרנו דרכנו דרומית-מערבית בכיוון למקוה ישראל. ואולם בעברנו את רכסי הגבעה הגענו למישורים ללא דרך וללא שביל. נתקלנו בגדרות צבר שהיו בין כרמים ופרדסים לא של יהודים. הדרך ארכה שעות מספר, הלב פעם יותר מהרגיל. איכשהו מצאנו את הדרך והגענו לגבול מקוה ישראל. בעמדנו על הגבול החלטנו לסור קודם לפרדסים, להתבונן במצבם ולבחון את שיטת העבודה הנהוגה בהם. למזלנו הטוב קלענו למטרה. באותו

יום עבדו מספר פועלים, ערבים כמובן, בטיפול בעצים. הטיפול נעשה בצורה גרועה מאוד, עד שהעזנו לבקש מהממונה על העבודה להפסיק מייד את עבודת המזמרה הזו, וללכת אתנו למר קראוזה. לאחר שיחה מקצועית שכנענו את הממונה. הדבר הזה הוסיף לנו מרץ, והפגישה עם מר קראוזה עלתה יפה. הוזמנו תיכף, מספר בעלי מקצוע והמורה לפרדסנות בעצמו. בשיחה הצענו למר קראוזה את תוכנית העבודה שלנו, וגם את התקציב. לפנות ערב חזרנו לפתח תקווה, ואמנם לא דרך הכרמים והפרדסים, אלא דרך יפו, ובידינו חוזה חתום על העבודה בפרדסי מקוה ומונטיפיורי. הפרדסים שעובדו על ידי 'אחוה' היו של סימקין, ברז, גולדברג, מרדכי, סובוב, מרקוס, גולווסר, ברוך, ואדמת 'מיר' [אדמת 'מיר' מלשון אמירי, כלומר אדמה השייכת לסולטאן או לריבון העותומני] במקוה ישראל.

קבוצת 'אחוה' נתחלקה עם הגירוש מפתח תקוה ב-1917. חלק מאנשיה עברו לחדרה. מלחמת העולם הראשונה הלכה והחריפה, אולם פה ושם המשיכה קבוצת 'אחוה' גם בשנות המלחמה, עד שרוב חבריה התגייסו לגדוד העברי.

יחזקאל נעשה מרכיב מומחה, בסכיני החד היה חותך בעץ, תוחב בזריזות את ה'עין' (ניצן סגור שנלקח מזן ההדרים הרצוי) ואחריו באות ללפף בחוטי רפיה - לא קושרת אחת ולא שתיים, אלא שלוש קושרות! כה מהיר ומיומן היה בעבודתו.

אָנשׁי עליה שְׁנִיָּה – נתן אלתרמן

הם היו עֲלָמִים צְעִירִים
הן היו עֲלָמוֹת צְעִירוֹת
פְּעוּלִים חֲדָשִׁים, עִם צְרוּרוֹת זְעִירִים
הִתְחַלְכוּ בִּיהוּדָה וּבְבִקְעַת כְּנָרוֹת.
הם (בְּעֶרְךָ לִפְנֵי חֲמָשִׁים שָׁנִים)
אֲרָצָה בָּאוּ, לְהִיּוֹת חֲלוּצִים רִאשׁוֹנִים.
וְכָל רוֹאֵיהֶם
אָמְרוּ עֲלֵיהֶם:
אֵיזָה מִין בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנִּים!
עוֹלָם אֲרָצָה,
אֶל אֶרֶץ בְּצוֹת וּשְׂמָמוֹת.
בְּאַמֶּת, בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנִּים מְאֹד. — — —

— — — הֵם אָמְרוּ: בְּלִשׁוֹנוֹת נֶכֶר
מִדְּבָרִים הִיחַוְדִּים. נִחְלִיט
מֵהֵיוֹם (אֶל נֹאמֵר מִמָּחָר..)
לְדַבֵּר וּלְכַתֵּב עִבְרִית
וּבְעִבְרִית שֶׁרָדְמָה בְּסִפְרִים יְשָׁנִים
הֵם זָמְרוּ הִתְנַכְחוּ וְעָרְכוּ עֵתוֹנִים
וְכָל רוֹאֵיהֶם אָמְרוּ עֲלֵיהֶם:
אֵיזָה מִין בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנִּים!
מִדְּבָרִים הֵם עִבְרִית
(אֲזַנְיָכֶם הַשּׁוֹמְעוֹת)
בְּאַמֶּת בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנִּים מְאֹד

"אגודה אחת צעתה בית חרושת על שן ובורית"

קטעים ממכתב יחזקאל לחברי פועלי ציון באמריקה
ט' טבת תרס"ו, בתח-תקוה

----ועתה מכתבכם עורר מאוד שמחה בלבי.

א. מצד אנשים פרטיים, כי אתם לא שכחתם עוד את
מלת הלאום והאנושיות.

ב. בלבי, כי צעירי אמריקה קמו לתחייה ורוח לאומי
[ורוח] האנושיות הולך ומתרבה בכוח איתן. אל מול
האסימילטורים [המתבוללים] קמים אגודות ציוניות ופועלי
ציון, ולוחמים וכובשים את הדור כולו, ומתברא עם חדש
היוצא ממזרים ומטטאות הנמוכים והשפלים, והולך ובונה
ארץ חדשה ברוח חדש!----

---הישוב הנוכחי כמו כן מתרבה ממעמדים שונים אך יותר
טובים מהראשונים, כי לא יסמכו עוד על הברון והחברות
בעלי צדקה. כולם מעמד בריאים עד שעליהם יש לסמוך.
למשל עשירי עם שהתחילו לקנות מעט אדמה ומתיישבים
פה. גם ערק גדול לפעולת החברה 'לאולת ארץ', הקונה
אדמה מערבים או מהממשלה בעצמה ומוכרת ליהודים.
עוד יש אקציאונצרים שקונים אדמה ונוטעים פרדסים
ומוכרים וקונים ומוכרים. בעת האחרונה מתווספים עליהם

עוד בהרבה אקציאונצרים ובכל המושבות מתייסדים אגודות כאלה לנקנות אדמה, וכופים מוכרים רק ליהודים, ומתוך כך מוצאת האדמה מידי נוכרים לידי יהודים. גם באו בהריקנסים מלודי' וביאלסטוק וחפצים לצלות פה בהריקאות מלווה. אגודה אחת כבר צעתה בית חרושת של שמן ובורית, והאגודה הזאת גם כן הציגה למטרה להפיץ אינדוסטרי בפלשתינה, אך עוד לא התחלם הדבר במציאות. גם ממעט הפועלים שבאים הנה נשארים בתור פועלים, ובאים גם עליהם חדשים ויתרחב הישוב! הקולוניסטים נכדי הברון, שיטבו עד כה בחיבוק ידיים והביטו לפשיטת ידי הברון, מתעוררים גם הם מתוך שלווה ומתאזרים שנית חייל כימי נצוריהם ומייסדים גם הם אגודות שונות לנקנות אדמה, או נוטעים כרמים, או מוכרים מיד, אם רק יש קונים.

ובין כל החברות האלה וממציאיהם האלה הישוב מתרבה ומתפתח! ולוא היו השנים כתקנן ופלשתינה במצב אחר – אולי כבר יצאנו ידי חובותינו הלאומיות ביסוד ישוב כזה, אך בזמן כזה, שכל חיי יהודי רוססיה הנם בסכנה, בזמן שאנחנו שואלים היהיו עוד פוטרומים או לא, היוצאים אנו בחיבת ציון לבד בזה שנודרים שתי פצמים חיי, או אוספים נדבות בחתונות?

---לו חפצנו רק לקנות! אנחנו יודעים ורואים כי אין פה שום מצור מקחת כל ארץ ישראל בדינו, לא מצד הממשלה [העותמנית] ולא מצד אחר. המניעה היא רק מצד חוסר רצון העם העברי. הנה לפניכם עובדה שראיתי בעיני כי הממשלה מכרה להחברה 'גאולת ארץ' אדמה שנה שבעים שנה ישבו עליה ערבים, והערבים עברו למקום אחר שלא ברצונם, ודי בעובדה זאת לראות ולהוכיח כי הממשלה אינה מתנגדת כלל לישוב עברי בפלשתינה, ומותנה החפץ בעם העברי בארצו ההיסטורית. אין לו עוד שאלה! אנחנו הצעירים היושבים פה רואים עובדות נוראות המכאיבות לב כל איש רגש לאומי בו. למשל הקופה הלאומית קנתה 6000 דונם, והנה היא כמחניק עצם בשרון, כי לצעות שמה ישוב צריכים עוד 4000 דונם אשר מסביב לה, ואז יכולים להתחיל לצעות מה, ואין בידה לקנות. מי יודע אם לא תאלץ למכור לערבים את זה שקנינו בצמח רב.

השאלה הזאת ועוד כאלה עוכרים מאוד לבנו הצעירים כי לפי השקפתנו עוד לא מצאנו פתרון, רק ליסד ברוססיה ובשאר ארצות אגודות ציונים [...] לקחת כסף בחולקה על הנציונליזם, אך כי חרפה היא לנו על צמים אחרים ללחוץ על צמנו לקחת את ארצו ההיסטורית. אך מה לצעות, אין אנו רשאים לחשות. עתה השעה [...] ואט נשם כעת בחיבוק

ידיים, מי יודע אם נפסיד אלף אשר השאנו על ידי צמל רב
עד כה.

אנחנו רואים כל יום שאנחנו צובדים בלא דבר, מפסידים
אנחנו הרבה מאוד, וזה הוא טעות לא יוכל לתקן. הנה
הסכנות המרחפות לעינינו בתנועה הציונית:

שאיפת צמים אחרים לפלשתינה. למשל, הנה צמק יצרעאל
הוא אחד מן החלפים הכי טובים בפלשתינה, והאשכנזים
[הגרמנים] קנו חלק גדול ממנו והם חטאו חט גדול
בחנוכה. וזה שקנו - היה בידינו לקנות, ואשר יקנו עוד -
אתה בידינו לקנות, רק להוציא מה שקנו. זה לא נוציא
יצואים, וחבל על דאבדן ולא משתכחין.

אם אצל באר שבע יש לקנות אדמה רבה בזה.
אם כל עבר הירדן כעת יכולים אנו לקנות, והממשלה
הציונה לפני היהודים לבנות החוף בחיפה, ולצעות מסיבות
ומסעות. רק אין כסף. ומה טעם אין כסף? מחוסר רצון.
ל היהודים יש כסף רב. לא מעט מיליונים נהרסים
בפולארמיה, או [מוכנים] להלוות להבילוקרטי הרוססי. רק
לזה אין כסף! באחת, הנה יש שיכולים אנחנו לקחת את כל
ארץ ישראל אשר תחת ממשלת תוארמה בידינו. האם רשאים
אנו לחשות? יעבור הזמן ויבטל הכל. כי אם רק יקחו
האירופאים בידיהם, שהרבה מן הציונים בוטחים על

אנאל'יה[...]. הנה כבר איבדנו על זה בשביל שהתישבו עליה
הצרפתיים, ועוד אחוזות הרבה.

רק את הנשאר הנה צתה לפנינו, ואיך נחשה?
עוד סכנה אחת הכי גדולה מכולם אנחנו כבר מרגישים
פה והיא התנועה הצרפתית. ורק אם יתארגנו הצרפתים, אז
יקחו הרבה ארצות מידי תוארמה וביניהן גם פלשתינה. ועל
אודות התנועה הצרפתית אדבר במכתב אחר. עוד יבוא
כעת שלום לכם חברים יקרים ושלום לכל דורשי שלום ציון
וירושלים

ממני רצכם יחזקאל בית הלחמי

כיבוש העבודה – סבתא רחל

רחל , סיפורי סבתא אטוש עמ' 7:

בימים שישי ושבת שבתנו עם משפחת כבשנה, וביום ראשון בבוקר יצאנו שלמה צמח, דוד בן גוריון ואני לעבוד בפרדס גלמן. הבחורים עבדו בקשירת עצים, ואני בזיבול העצים בזבל כימי. כלי העבודה שלי היה פח מנפט, קשור בחוט ברזל במקום ידית, וכף לזבל. חוט הברזל והזבל הכימי נתנו אותותיהם – עור הידיים נחתך, הזבל צרב, וקשה היה להמשיך לעבוד בידיים פצועות נוטפות דם. עמדתי לפוש בין העצים העגלגלים והירוקים, ירוק מבריק ומזהיר כיער גדול ועבות, ולא הרגשתי כי במרחק מה ממני עומד ומסתכל ובוחר אותי מר גלמן בעצמו. ובו בערב, בבואי למטבח הפועלים להוודע בדבר המשך עבודתי, הודיע לי המשגיח פ. ז"ל, שנחשב לחבר הפועלים, כי "גלמן אמר שאת צריכה לשבת ליד הפסנתר". נפסלתי ונכלמתי, ובלבי כאב צורב – הרי זה רק יומי הראשון בעבודה, הכתמתי את השם הטוב של הפלונסקאים, כובשי העבודה העברית במושבה. שום עידוד מחברי לא קיבלתי, אבל יחזקאל הטוב ועדין הנפש, ידע תמיד לעודד ולהשריש אמונה ותקווה, להדריך את הנחשלים.

עם בואנו נוצרה בפתח תקוה פינה פלונסקאית – משפחת כבשנה שהקדימה אותנו בעלייתה, ואנו. גרנו בבית אחד אצל נפתלי

סוטיצקי ע"ה, ופה נוצר הבית לבני פלונסק – כאילו סניף מפלונסק הועתק לפתח תקוה. אמא שלי הטובה היתה דואגת לכולם ולכל אחד ואחד – לאוכל, לחולצה נקייה ולא קרועה. ובימי מחלה וחולי הקדחת שפקדה אותנו, היתה אמא בידה החמה מטפלת בחולים ומשתדלת להקל על סבלם. בחכמתה ובהומור הטוב שלה היתה מספרת, מהנה ומעודדת. היתה אם לכולם ונקראה בפי כל מומע (דודה) שושקה. מומע שושקה והדוד שמחה אייזיק – זאת היתה הכתובת לכל באי עירנו, וביתנו היה ביתם.

”השניים רוכנים תחת מעטה העצים

הירוקים שבפרדס...”

החתונה

”יחזקאל הטוב” לא הסתער על כבוש התנועה, המפלגה, לא הרחיק למושבות הגליל, דבריו לא חצבו לבבות. את העבודה הוא כבר כבש והיה לפועל מיומן. עכשיו, הוא שאף לכבוש את לבה של רחל. והוא עשה את זה בדרך הכי חכמה ורומנטית שאפשר לרקום בה אגדה. אגדה חלוצית.

כיד הדמיון הטובה עלינו נוכל אולי לתאר לנו את השניים רוכנים תחת מעטה העצים הירוקים שבפרדס. סבא חותך את הענף מכניס את הרוכב, לופת את הענף – סבתא כורכת סביבו רפיה, אצבעותיהם מתהדקות ונוגעות זו בזו, ואולי גם ראשיהם הרכונים משיקים ביניהם. סבתא לוהטת מקדחת וסבא תומך בה בדרכה הביתה מיום העבודה... דרכים רבות לאהבה, אבל המציאות הרי עולה על כל דמיון – גם אם היה זה לפני 100 שנים. וכש”יחזקאל הטוב” לידה – כמו בסיומה של כל אגדה, גם באגדה המשפחתית שלהם ציפתה חתונה.

חמישים ושתיים שנה היכרתי את יחזקאל שלי. ראיתיו לראשונה ביום צאתו מעירו לעלות ארצה. הוא בא עם חברו (משה הלברשטם ז"ל). הם ברחו יחד מעיירתם רצ'וינו ובהחבא הגיעו לעירנו פלונסק. חברינו בפלונסק דאגו לסידורם וטיפלו בהם עד צאתם לדרך לארץ ישראל. הוריהם באו, חיפשו, דרשו וחקרו, אך טרחתם היתה לשווא. בערב האחרון לפני יציאתם באו לביתנו כדי לקבל דרישת שלום עבור דודי, שכבר היה אז בארץ ישראל---

ואני ראיתיו אז בפעם הראשונה. עלם יפה, פנים עדינים, עיניים כחולות, שער ראשו יפה ומתולתל. כעת מותר לגלות כי משך את לבי. אותו ערב באו לקרוא לי מאסיפת 'בנות ציון', שהתקיימה בבית אברהם גרין. אני עזבתי באמצע, כי הבחורים יצאו מביתנו ונסעו לורשה. ושוב נפגשתי עם יחזקאל ביום בואי ארצה ישראל --- בין הרבה חברים שבאו אז לחוף יפו, לקבל את העולים הבאים באניה היה גם יחזקאל, ואני לא הכרתיו, ולא ידעתי ולא נבאתי את חיי העתיד שלי.

יחזקאל וחברו משה נחשבו לפלונסקאים, כי הם היו היחידים מעיירתם, ראצ'וינו הקרובה לפלונסק. יחזקאל אף למד בפלונסק אצל אצל מרדכי אין רבי'ס ז"ל ב'אינטערשטען בית המדרש'.

במקום אחר סיפרתי איך עזר לי ביום העבודה הראשון. הרבה פעמים יצאנו יחד לעבודה בפרדסים, יחזקאל היה מרכיב ואני

קושרת, יחזקאל העמיד סמוכות, אני גוזמת את הענפים העבשים. יחד עבדנו בקטיף, בבירור, ובאריזת פרי הדר.

אבל גם לקדוח ידעתי, ולא פעם הביא אותי יחזקאל הביתה בחום גבוה ורץ להביא את הרופא. הוא נשאר לשבת על ידי, להחליף את התחבושות הלחות על המצח, כי קרח מהו לא ידענו, לא היה אז דבר כזה. המים היו חמים והאלונטית התחממה מהר, והיו משתמשים בשתיים שלוש מגבות, ומנערים אותן באוויר בלי סוף. יחזקאל עשה זאת בשקט ובעדינות כטבעו הוא. הרביתי לקדוח, והרופא יעץ לי לשוב לפולניה. ואני שאלתי, מלאת תרעומת: "הד"ר שטיין, האם לכל הקודחים אתה מייעץ לשוב לארצותיהם?" וד"ר שטיין ענה: "הרי את בת יחידה להוריד". ד"ר שטיין ז"ל היה אחד מהבילויים הראשונים, אדם חביב היה. מובן שאמי ודודי דאגו לי ופחדו. ואני, כשעברו הקור והחום, קמתי לתחייה ויצאתי לעבודה.

יחזקאל נהיה לי למגן ומייעץ, התנהגותו וטוב ליבו קירבו אותי, ונרקם מה שנרקם.

בלי"ג בעומר (י"ח באייר) שנת תרס"ח סידרנו את משתה התנאים, כך רצו הורי. באותו יום חגגו גם את הנחת אבן הפינה לעין גנים, וגם באותו יום שכבתי בקדחת. אחרי משתה התנאים, קמו כל המוזמנים, וחברי ועד עין גנים ביניהם, ללכת להנחת אבן הפינה. יחזקאל היה הפותח וד"ר ברנשטיין כהן הוזמן לשאת את דברו. גם אני רציתי להשתתף בשמחת יסוד מושב הפועלים הראשון בארץ, אך ד"ר ברנשטיין כהן נתן צו: "בבית את תישארי, ובמיטה תשכבי, ולא – לא נלך!" נכנעתי ונשארת.

יחזקאל, לא נבהלת ולא פחדת שכל כך הרביתי לקדוח ונחלשתי. קיבלת עליך את העול ואת האחריות לקבלני חלושה ואכולת קדחת. אולי מפני שאתה לא ידעת את טעם הקדחת, והיית בטוח שבטיפולך אני אבריא. ואתה העדין ואציל הנפש – תמיד צריך להיות מגן וחוסה עלי.

בשבת נחמו היה יום נישואינו. את החתונה ערכו לנו ביפו, כי שנינו התביישנו. אבל החבריה לא התביישו, ובאו מי ברכב ומי ברגל. החתונה התקיימה בבתי ורשה, אצל משפחת פעניגשטיין, וכבוד הרב הגאון קוק ערך חופה וקידושין. אני עם יחזקאל נסענו ביום שישי בבוקר ליפו, בכדי לקנות אי-אילו דברים לביתנו החדש. והנה, ברחוב בוסטרוס נפגשנו עם ד"ר חיסין ז"ל, והוא עיכבנו בשאלה: "מה אתם עושים פה ילדים, זה קצת חשוד. אתם רוצים להשתמט ולא לספר לי? בואו, בואו אתי לביתי". בית חיסין ומשפחת חיסין היו לי קרובים ואהבתי אותם. הבת יהודית היתה לי חברה טובה, ואת הגברת חיסין האצילה אהבתי. ד"ר חיסין עצמו היה לי כאבא טוב, בעת שטיפל בי בית החולים שלו, על שפת ימה של יפו, בו הייתי אורחת לעתים קרובות. ד"ר חיסין היה בא כוח של ועד חובבי ציון באודסה, ועמד בקשר עם יחזקאל בעניין עין גנים. באנו עם ד"ר חיסין לביתו, וקיבלו אותנו בשמחה. כל משפחת חיסין באה לחתונתנו, לבושים ומקושטים, עד שחשבו את יהודית לכלה. אני הייתי לבושה בשמלת בד לבנה עם שרוך שחור. אחרי החופה היו נאומים וברכות, השמחה היתה לבבית – כולם שמחו. -----

בסוף השבוע לחתונתנו נהרו החברים לביתנו מכל פינות הארץ, בלי הודעות ובלי הזמנות. באו לחוג אתנו את חג החתונה וחנוכת הבית. אני לא זוכרת מה שהכינותי אז לכיבוד, זה לא עמד על הפרק, וזה לא הפריע לשמחה. עוגה עם קרם לא ידענו מה היא, באין קרח ובאין מקרר. אבל לחם היה, זיתים היו, עגבניות וביצים היו וגם חלבה לא חסרה. ענבים הביאו מהכרמים הקרובים מבלי לשקלם, וגם אבטיחים מהמקשה. ביין לא היה מחסור, רוטל יין עלה גרושים. אמנם הגרוש היה אז כסף מלא, יחזקאל הרוויח 7 גרוש ליום, או שני בישליק, שהם 10 גרוש, והחלטנו שזה מספיק לנו. החנווני העשיר סטריכלביץ ז"ל היה יהודי טוב. הוא נתן, ולכסף לא שאל. היה בטוח שישלמו לו, וכנראה שילמו. כולם היו אז אנשים בעלי חזון, לא סתם יהודים. בתקופת העלייה השנייה התלבשנו באידאליזם והתקשטנו במסירות ובנאמנות לבניית המולדת. אחרי יום עבודה מפרכת, בתחרות עם הערבים על כיבוש העבודה – בשובם הביתה מי עם מעדר ומי עם טוריה, ועם סל הנצרים לאוכל, תמיד עם זמר משתפך: "יה חי לי ליי", "שאו ציונה" ועוד. בנשף החתונה בעין גנים היתה השמחה במלואה, שרו ורקדו. אמנם הרצפה בבית החדש שלנו ניזוקה מריקודי ההורה – אך השמחה היתה מתוך התרוממות הרוח.

"מי לא היה שם בעין גנים? מכל הארץ הגיעו והיתה הזדמנות נדירה להפגש עם הרבה שנדדו למושבות בצפון ובדרום ואנחנו כבר חשבנו שעזבו את הארץ. השמחה שהיתה שם – אין לתאר אותה והתקרובת כיד המלך - לחם, זיתים, חלבה, ענבים, אבטיחים ויין. יין כמים נשפך לגרונות... ונהייתה שירה אדירה וריקודים והרגשה טובה של קירוב לבבות, של מי שעזובים בכל השנה ועכשיו הם מתלכדים לשעה..."

"רק חיי בטוב אתו והתענני מחייך כחפזק "

מכתב מהאחים בארה"ב לפני חתונת רחל

לאחותי האהובה רחל שלום!

כאשר את אינך חפזה לכתוב מכתבים, או אין את נפשך לכתוב מכתב, רק בדברים אחדים משום דרך ארץ, אז תמיד הדברים האלה הנם תלונה עלינו. אינני יודע מאין לקחת כי הננו ככעס עליך יצן כי את הולכת להנשא ליחזקאל? האם אינך יודעת כי בדברים כאלה לא אחווה דעה ולא אתערב יותר מדי בדברים עצמיים ופרטיים יותר מדי. ואלו

בעת אשר הורי ואת הודיעוני כי נארשת על דבר אשר כבר
 מוחלט ולא יוכל היות אחרת, אז אנכי לא אבוא לקלקל
 ולהפריד. איך את תוכלי להחשיד אותי בדברים כאלה, כי
 מדוע אתנכד יותר אל יחלקאל מאשר אל פישאן, הלא
 את בחרת, ולך יש הזכות לבחור ולא לי להתנכד אל
 רצונך. רק הייתי מוחל לך את הדברים האלה רק חיי בטוב
 אתו והתעניי מחייך כחפצך. לבטח תקראי את המכתב אשר
 כתבתי [להורים] כי תארו יחד, מה את אומרת לזאת? או
 מה דעתך, מה יעשו ההורים כעת? אנחנו לא כתבנו לך,
 פשוט לא היה הרצון לכתוב. הלא ראית כי כתבנו רק
 מכתבים גלויים, ומה נוכל לכתוב במכתב גלוי יותר
 מדרישת שלום. אנכי שמח מאד על הדבר ההוא יצן כי יודע
 אנכי כי באופן [...] יהיה יותר להורים ולעל לך. רק על דבר
 אחד אני אצריך כי רואה את כי אשנה לפעמים [...]

בדברים אשר דורשים ציון, ולכן תמיד תשמצי בקול הדוד
 מה שהוא יליד לך, וכל דבר אשר רק יהיה קשה לך תלידי
 מיד להדוד.

כתבי לי מכל החדשות אשר קרו בא"י ובפרט מחייך
 הפרטיים. כאשר רק נקבל מכתב תחילה [...] לכתוב לך.
 יותר אין אתי חדשות, רק חיים ושלום.

ממני אחיך אליעזר

הקבלת מכתבים מפלונסק? מרוליצ מפסס או מיצקה?
 מה הם כותבים, מה כותבת הפעם פעסס ועוד.
 יחזקאל! הסליחה על אשר אינני כותב, התרוץ הוא פשוט
 אין אתי כעת הרצון והתשוקה לכתוב, ולכן הנני דורש
 [...], ושלום כל רצי מה שלומם. כתוב לי.
 בהרכה אליצור.

על אותו דף ממשיך הירש-לייב:

הורי חביבי ואחותי היקרה!

אחרי כל האשמות אינני יכול גם עתה למלא רצונכם
 להודיעכם פירוט מחיי עתה. יש לי לכתוב לכם והנני
 חפץ גם שתדעו מחיי, אחרי אשר לא החלפנו מכתבים זה
 כשנה תמימה. אבל בעת אשר אליצור ממחר אותי לכתוב,
 אינני יכול לשבת ולכתוב, וכדי לא לצבור אתכם במכתב
 הנני מסתפק מזה. אבל הנני מבטיחכם כי בקרוב אכתוב
 מכתב סגור. מאוד מאוד חפצתי כי לכל הפחות נומר אחד
 יצבור בשנה הזאת. האם קיבלתם את הכסף אשר שלחנו
 בשלושה שיצורים קרוב ל 60 דולר. מדוע אינכם מודיעים?
 רחל! מאוד אפשר כי המכתב הזה יגיע בעת שמחת
 החתונה תחל, או באמצע השמחה. ולכן גם ברכתי אשר
 הנה לאשרק ... תוסיף חדוה על שמחכם
 שלכם צבי ארי

(בשולים העליונים): דורש אני שלום חתונכם מר יחזקאל ומברק
 אותו בהרכת מל"ט. אם יואיל בטובתו לכתוב אלינו [...]

נכיר לו תודה. נשלם לו גם בטובה כזאת [...] יהיה שבע
רצון אתה.

"כי חפץ חפצת רק באשרה" מכתב אליעזר בארה"ב לחתונת רחל

לאחותי רחל וליחזקאל שלום!
מאשרים אתם כעת לבטח אחרי אשר השתתם את
מטרתכם, ומאשר אתה יותר ויותר כפי שהנני חושב אהבת
אותה כבר עוד בהיותי בא"י, ואולי עוד טרם בואי. אבל
סבלת בדומיה לא חפצת באהבתך לשרדוד ולבזבז מאחר, או
אולי להדאיך את לבה בעת אשר ידעת כי לא תוכל
למלאות את בקשתך. ולכן נכבד אתה בעיני מאוד באמת
יהודי אמיתי. ומאשר גם אנוכי כי בטוח אני כי אחותי
תהיה מאשרה אתך, כי אהבתך היא באמת אהבה מצד
כולם. קוראים לנה אהבה טהורה כי חפץ חפצת רק באשרה,
אבל את מטרתך סוף סוף השתת, ועוד בהיותך בארץ
ישראל.

באמת ירא הנני לכתוב את הדברים "ועוד בארץ ישראל",
כי בודאי תשחק ותאמר לי: "[...] ראה, הוא ברח מארץ
ישראל וכעת עוד הפרעות". אבל אינני דואג לדברים האלה

יצן כי אנכי אינני חפץ דפלט או הכרת תודה, ודי לי
לצמי לנתת חשבון נפש, והדברים האלה יוצאים מצמקי
לבי. ראו הנכם כעת בארץ ישראל ממש ברצח היסטורי בעת
אשר החפץ ניתן בארץ ישראל ואתם לוקחים חלק. ולכן לא
תשכחו חובת צמכם ותלחמו עד אשר תביאו את העם אל
אדמתו. והנני מברק כי תתענאו יחד מטהר השמים מיבול
הארץ ומפרי האדמה ומעדיפת הצופות, וכי תמיד תוכלו
לחיות כאוות נפשכם.

ממני אחיכם המברק אתכם בכתיבה וחתימה טובה

אליעזר

נ.ב. שלחנו לכם על אדריסת הורי [...] דולר כי תקנו לכם
אילה דבר אשר יפאר את ביתכם.

מאד מאד נבקשכם כי תשלחו לנו את תמונותיכם, תמונת
הדוד שלנו. או אולי תקחו תמונה מכל המשפחה.

(לא נדפס קטע באידיש)